

Engelse ervaringen met leerland- schappen

Kees Both

Twaalf jaar geleden werd in Engeland een nationaal onderzoek gedaan naar de pedagogische kwaliteit van schoolterreinen. Dit leidden tot de oprichting van de organisatie Learning through Landscapes, die scholen helpt bij de ontwikkeling van hun schoolterrein dat uitdaagt tot leren en spelen. Een groep Nederlandse basisschoolleerkrachten bezocht een drietal van deze scholen in Zuid-Engeland en maakte kennis met de werkwijze.

Een drukke straat in Exeter, in het graafschap Devon. We zijn op zoek naar *Cowick First School*, een school voor vijf- tot zeventienjarige (infants' school). Dan ontdekken we een bord met de schoolnaam voor een oud, wat vervallen gebouw zonder deur aan de straatkant. Het zou een schoolgebouw van rond 1900 kunnen zijn. De wat naargeestige aanblik van dit gebouw wordt nog versterkt door de glas- en blikcontainers die ervoor staan, met glasscherven en platgetrapt blik eromheen. Voorbij het gebouw is een hek, de ingang. Het schoolterrein daarachter wordt aan het oog onttrokken door een hoge muur. Zodra wij door het hek het terrein opgaan, betreden we een andere wereld. We zien een nieuw schoolgebouw (achter het oude) en een noodgebouw daarnaast, maar vooral veel groen: heuveltjes, een gemaaid grasveld, vrijstaande bomen, bosjes, moestuintjes. Later zullen

enkele kinderen ons rondleiden en het schoolverhaal over dit terrein in hun eigen woorden vertellen. Het geraas van het verkeer is hier maar gedempt te horen. Het is werkelijk een oase in de stad!

Learning through Landscapes

Cowick First School maakt deel uit van het netwerk van Learning through Landscapes. De oprichting van deze organisatie werd mede ondersteund door het Engelse Ministerie van Onderwijs. Op grond van het nationaal onderzoek werden de volgende aanbevelingen gedaan.

- Het pedagogische en didactische potentieel van schoolterreinen wordt veel te weinig erkend en herkend, waaronder de bijdrage die deze kunnen leveren aan een brede ontwikkeling van kinderen en tevens aan de doelen van het onderwijs (voor alle vakgebieden).
- Het belang van spel voor ontwikkeling en leren van de kinderen moet sterker gearticuleerd worden; schoolterreinen moeten een rijkere en meer stimulerende omgeving voor spel worden.

- Het schoolterrein dient een spiegel te zijn van de waarden die belangrijk zijn voor deze school (schoolethos) en recht doen aan de gevarieerde sociale en culturele behoeften van verschillende leeftijdsgroepen van meisjes en jongens.
- Het is voor zowel leerkrachten als kinderen een uitdaging om op een nieuwe manier te kijken naar de gewone, alledaagse kenmerken van de vertrouwde schoolomgeving en daar opnieuw betekenis aan te geven.

'Learning through Landscapes' wil scholen ondersteunen bij de ontwikkeling van het terrein om de school tot rijke leeromgeving. Duizenden scholen profiteerden inmiddels van deze organisatie, die onderzoek liet doen, een netwerk van adviseurs opzette, trainingen verzorgt, fraaie praktijkgerichte publicaties en videobanden uitbrengt en jaarlijks een nationale open dag van in principe alle participerende scholen – 'school grounds day' – organiseert. Dit werk stimuleert ook de betrokkenheid van de ruimere 'community' om de school bij de ontwikkeling: buurtbewoners, organisaties in de buurt. Het moet zoveel mogelijk ook hun tuin worden! Participatie van de kinderen in het maken van de plannen, de opbouw en het beheer geeft ook hen het besef van 'ownership'.

Het vervolg van dit artikel beschrijft praktijkvoorbeelden van drie Engelse scholen die, geholpen door Learning through Landscapes, van hun schoolterrein een leerlandschap maakten.

Oase in Exeter

Terug naar die school in Exeter, een openbare school in een achterstandswijk. Bij de ontvangst door de leerkracht die de tuinontwikkelingen coördineert, blijkt dat de school een uitgesproken visie heeft, die

gekenmerkt wordt door trefwoorden als 'verbondenheid met de natuur en met mensen om je heen', 'daadwerkelijke verantwoordelijkheid' voor de omgeving en voor het gebruik van spullen en energie. Op diverse plekken in de school is dat ook in beeld gebracht in de vorm van collages. In het leerplan van de school staat een zin die ons trof:

WE ZIJN ALLEMAAL VERANTWOORDELIJK VOOR EEN KLEIN STUKJE AARDE.

Hoe kunnen mensen verantwoordelijk zijn voor de aarde, als zij zich niet verbonden weten met een stukje daarvan, in dit geval de school en het terrein eromheen?

Vogelkijkhut

We bekijken de school. Ik herken veel van wat ik eerder gezien heb in infants' schools in Engeland: de fraaie collages met kinderwerk aan de muur en de vele materialen waarmee je met je handen kunt leren. En dan te bedenken dat deze school niet veel geld heeft, veel minder dan vergelijkbare scholen in Nederland hebben. Er wordt zuinig omgegaan met materiaal (bijvoorbeeld papier), afval wordt gescheiden ingezameld en het organische afval gaat op de composthoop, die hier goed verzorgd is. Enkele kinderen leiden ons rond. Ik vraag of ze mij eerst naar de plek willen brengen waar zij het meest van houden en ze trekken mij mee naar de beschut liggende vijver met vissen en kikkers en kleine beestjes erin, waaraan een bosje grenst met daarin een heuse vogelobservatiehut. Hier zitten ze graag te kijken naar de kikkers en te wachten op vogels die komen drinken en zich wassen. Het is hier relatief stil, en dat

met zoveel kinderen in de buurt, waarvan op dit moment een groot deel buiten is. De omgeving is echter zo ingericht dat er voor elk wat wils is, kinderen verspreiden zich gemakkelijk: een geasfalteerd plein aan de andere kant van het gebouw met daarop spelpatronen zoals een hinkelbaan, treinsporen en een dambord. Dit plein is ook te gebruiken voor ander bewegingsspel (met karren rijden, ballen stuiten). Aan de muur buiten bij dat plein zijn grote schoolborden bevestigd waarop kinderen met krijt kunnen tekenen, met op een andere muur een grote muurschildering. Op het terrein zijn veel plekjes voor rustig spel en veel zitplekken, een heuveltje waar je vanaf kunt rollen en waarop ook een glijbaan verwerkt is, klimtoestellen, een liggende boom waarop je kunt klimmen, moestuintjes vlak tegen de school aan waar onder leiding getuind wordt, maar waar kinderen wel vaak kijken hoe een en andere erbij staat, een ren met kippen en een met cavia's, een border met planten die een beroep doen op verschillende zintuigen ('sense-border'). En dat alles op een relatief klein oppervlak!

Muurmozaïek door kinderen gemaakt

komt weinig voor, ook omdat oud-leerlingen zich nog lang betrokken tonen bij de tuin. Het terrein wordt intensief gebruikt in het onderwijs – het is een echte 'buitenklas' – en Learning through Landscapes (LTL) heeft over het schoolterrein en het gebruik ervan een videoband gemaakt. Al met al was dit bezoek voor ons een hart-

Het schoolterrein als spiegel van de waarden van de school

Ieder kind plant een bol

De zesjarigen verzorgen de kippen, konijnen en cavia's. De zevenjarigen zorgen voor de moestuin. De vijfjarigen lopen met de oudere kinderen mee. Elk kind mag het eerste jaar op school een bol planten waarvan de ontwikkeling met interesse gevolgd wordt. De kinderen brengen ons naar een groot rotsblok van ruim een meter hoog, met daarop een mozaïek van spiegelglas in de vorm van een zon. Er is ook een herdenkingsplaatje op bevestigd, dat vermeldt dat Gemma (een kind op deze school) in 1988 is overleden. De kinderen vertellen dat Gemma zo altijd in de zon kan zitten en via de spiegelglasjes naar hen kan kijken.

En dan te bedenken dat een groot deel van deze nu groene tuin ooit een openbaar parkeerterrein was. De financiering van de verandering van de tuin – met name het grove werk met machines – kon alleen door een lening af te sluiten. Door een fancyfair en de verkoop van producten uit de tuin wordt gemiddeld 1000 pond per jaar binnengehaald en door sponsoring komt ook ongeveer 1000 pond binnen – alles gebruikt voor beheer en ontwikkeling. Vandalisme

verwarmende ervaring. We vragen hoe het op de vervolgschool is – de 'juniorschool' voor acht- tot elfjarigen – en de reactie is 'dat is een andere wereld'.

Op Cowickschool moeten de kinderen op zevenjarige leeftijd meedoen aan een landelijke toets, maar de resultaten daarvan worden niet in de kranten gepubliceerd. Met de uitkomsten van de elfjarigentest is dat anders en de suggestie wordt gewekt dat dit zeker invloed heeft op de activiteiten van deze school – geen aandacht voor de schoolomgeving zoals hier, geen oase, maar een woestijn van asfalt en beton. 'Maar,' zo wordt benadrukt, 'de kinderen hebben in hun jaren hier meegemaakt dat het anders kan en we hopen dat dit doorwerkt.'

Beginfase school in Londen

Een rooms-katholieke school voor vijf- tot elfjarigen, in een stadsvernieuwingsgebied, hartje Londen, vlak bij King's Cross station wordt vervolgens bezocht. Het schoolterrein ligt tussen flats ingeklemd en als we aankomen is onze eerste indruk: veel

Rondleiding door kinderen op een school in hartje Londen

steen, hoge hekken, de indruk van een Amerikaans baseballplein, maar wel vriendelijk. De directeur vertelt hoe de school uitgenodigd werd een plan in te dienen in het kader van de stadsvernieuwing en koos voor herinrichting van het schoolterrein. Learning through Landscapes ondersteunde de ontwikkeling van de plannen, waarbij de kinderen werd gevraagd naar hun ideeën. Zij werden geïnterviewd, tekenden op een plattegrond van het terrein hun wensen in, maakten tekeningen van hun favoriete inrichting. Kinderen en leerkrachten wilden veel groen in de tuin, maar dit moest wel onderhoudsarm zijn. Daarna kwam een landschapsarchitect in het spel, die helaas maar weinig gedaan heeft met de ideeën van de kinderen, vooral wegens geldgebrek.

De ontwikkeling is nog in de beginfase, alles ziet er nog nieuw uit. Enkele kinderen leiden ons rond en vertellen van het hoe en waarom van verschillende onderdelen. Het grootste deel van het oppervlak wordt ingenomen door een veld voor balspel en andere bewegingsspelletjes. Aan een kant wordt dit speelveld begrensd door een twee meter hoog hek van stevig grofmazig gaas, niet recht, maar 'golvend', wat de rechte lijnen van het terrein op een prettige manier doorbreekt. Dit hek houdt ballen tegen, maar ook de kinderen die achter die ballen aanrennen. Daardoor ontstaat een hoek voor rustig spel en met elkaar praten. Aan de rustige kant van het hek bevindt zich een smalle strook aarde, waarin klim- en slingerplanten gezet zijn, die het hek

kunnen begroeien. In deze hoek zijn ook enkele houten speeltoestellen en plekken waar wilde flora haar gang kan gaan. Daarbij staan ook de compostbakken. Her en der op het terrein zijn recent bomen aangeplant, die het geheel binnen enkele jaren een ander aanzien zullen geven.

Opmerkelijk is het grote afdak, met bankjes eronder, waar kinderen beschutting kunnen vinden tegen zon en regen. Het geplande grasdak daarop, ging vanwege geldgebrek niet door. De kinderen laten ons ook de kraan zien, waar je water kunt drinken. De kraan loopt alleen als je drukt. Verder is er een openluchtpodium naast het speelveld, waar de kinderen graag op spelen en dat gebruikt wordt voor voorstellingen. Op het asfalt is een zonnwijzer geschildderd; een kind kan als 'pijl' functioneren, wat prompt gedemonstreerd wordt. Volgens de directeur zijn de ouders moeilijk actief bij inrichting en beheer te betrekken. Wel is er een 'schoolgrounds-committee', waarin het team, de ouders en de kinderen vertegenwoordigd zijn.

We vinden, terugkijkend, dit bezoek zeer de moeite waard. Je ziet de opbouw, hoort over de problemen en voorwaarden. Een van deze voorwaarden is zeker ook enige kennis van natuur- en milieueducatie in het team. Deze ontbreekt hier, waardoor kansen onvoldoende benut worden. Typerend was bijvoorbeeld de schrikreactie van de directeur bij de wormen en ander gedierte in de compostbak. Studenten van een opleiding kunnen in een school als deze

goed werk verrichten, door materiaal te ontwikkelen of bestaand materiaal in deze situatie bruikbaar te maken en de mogelijkheden te laten zien.

Plattelandsschool in Arbour Field

'Je kunt alleen iets leren als je dat vanuit je hart doet,' aldus de schoolleidster van *The Coombs Infants' School*, in Arbour Field (Berkshire), tevens mede-oprichtster van Learning through Landscapes. Deze plattelandsschool is in ruime kring bekend als voorbeeld van progressief onderwijs. Als we bij de school arriveren, is onze eerste reactie: 'Dit is een paradijs!' Het grote schoolterrein maakt deel uit van het mooie golvende landschap, met houtwallen en vrijstaande bomen. Vanuit de situatie van Nederlandse scholen bezien een volstrekt irreëel perspectief. Iets om over te dromen (die bloeiende appelboom naast de ingang van het gebouw!), mooi om een keer mee te maken, maar... Toch hebben we er veel ideeën opgedaan, die ook bij onze scholen realiseerbaar zijn.

Aan het grote speelveld, met veel patronen op het asfalt, grenzen een heus boomhuis en een grote duiventil op een hoge paal. Enkele dikke stukken boomstam nodigen uit tot klauteren en erop zitten. Op het terrein zijn praat- en vertelkringen, met ingegraven dikke stukken rondhout als zitplek, met een zeer speciale vertelstoel

Boomhuis en duiventil

erbij. Er is een schapenwei en een soort Stonehenge in het klein, grote stenen die door ouders – werkzaam in het leger – met een dieplader hier zijn gebracht. Deze school kent een hoge graad van ouderparticipatie. Verspreid over het terrein zijn er verschillende poelen. Een grote en diepe, afgeschermd door een hek en alleen toegankelijke onder toezicht van volwassenen. Enkele klein en ondiep, direct te bereiken voor de kinderen. Een iets verhoogde vijver, met een muurtje eromheen. De begroeiing heeft vrijwel altijd een natuurlijk karakter. Er zijn spannende, overdekte paadjes en hutjes en sculpturen van wilgentakken. In een boshoek bloeien boshyacinten en elders op het terrein zijn veel andere wilde planten te vinden.

Het terrein wordt intensief gebruikt als buitenclass. Allereerst voor spel (we deden mee aan muzikaal groepsspel op het plein), en speurtochten met het accent op goed waarnemen en op een kaart aantekenen waar je iets gevonden hebt (we maakten een ‘berenjacht’ mee, waarbij beren gezocht moesten worden). Verder voor seizoenswandelingen en het opmerken van veranderingen. Tijdens ons bezoek gingen kinderen op zoek naar natuurmaterialen van verschillende kleuren, om daaruit mooie collages te maken. Het terrein wordt gebruikt voor reken- en taalactiviteiten en voor projectonderwijs, waarover wij dia’s te zien krijgen. Daarin neemt een jaarcyclus over de vier elementen – water, lucht (wind), aarde en vuur – een belangrijke plaats in, inclusief een jaarlijks groot vuur op het schoolterrein. De kinderen bouwden maquettes van huizen; kregen dan het verhaal te horen over de grote brand van Londen, waarna de stad die gemaakt was van hun huizen in de vlammen opging. Zo kunnen zij iets ervaren – in de woorden van de schoolleidster – van ‘the beauty and the danger of this element’.

Waarde

Aldus beelden van drie van de acht scholen die ik zelf bezocht heb. Deze beelden staan op mijn netvlies gegrift en zijn vastgelegd op een cd-rom. De waarde van zo’n reis – samen intensieve ervaringen opdoen in een andere omgeving – zit hem ook in het leggen van nieuwe en het versterken van bestaande contacten. Het valt dan niet mee om – vol ideeën – weer aan de slag te gaan in je alledaagse omgeving temidden van mensen die dat allemaal niet meegemaakt hebben. De vastgelegde beelden kunnen

Enkele dikke boomstammen nodigen uit tot klauteren en erop zitten

daarbij helpen.

Echter, ook in Nederland zijn dergelijke ervaringen op te doen. Zo organiseerde het netwerk *Springzaad*, zie artikel van Sigrun Lobst op pag 149, tweedaagse excursies in respectievelijk Rotterdam en Maastricht, waarbij in de laatste stad maar liefst tien interessante tuinen bij scholen bezocht kunnen worden. *Springzaad* wil zich ontwikkelen tot een soort ‘Learning through Landscapes’ in ons land, met een open oog voor ontwikkelingen elders.

De reis waarover hier bericht werd, was een reis van het netwerk van NME-coördinatoren AGATOS, in Den Bosch en omgeving.

Kees Both is studiesecretaris van de Nederlandse Jenaplanvereniging en maakt deel uit van de kerngroep van *Springzaad*.

Informatie

De publicaties en videobanden van *Learning through Landscapes* zijn te raadplegen bij *Springzaad* – Kloosterstraat 5a, 6641 KW Beuningen; telefoon (024) 6771974, e-mail: oasenet@wish.nl Hier zijn ook andere informatiematerialen in te zien en te koop. Leden van *Springzaad* (17,50 euro per jaar) kunnen deelnemen aan bijeenkomsten en ontvangen nieuwsbrieven en ander materiaal.

Websites:

www.thecoombes.com/

The Grounds and Map:

www.tl.org.uk

Webcommunity:

<http://nl.msnusers.com/Springzaad>

**Wil je in
de basis beginnen?
ga naar...**

ONDERWIJS
in **naarlemmermeer.nl**

Mijk voor een baan in het onderwijs op www.onderwijsinnaarlemmermeer.nl